

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Grundtvigs værker", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 416. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/catalog/gv-1817_309A-txt-shoot-idm10147/facsimile.pdf (tilgået 12. juli 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

er sørgeligt, vil man engang lære, men her maae vi vende os fra de Smaa til de Større, hvis Oprindelse vel ubvoortes bærer samme Præg, men viser sig som indvoortes nødvendigt, og vi skal da finde, at Universitetet i Leipzig vel stiftedes i Anledning af et Skjendsmaal i Prag, men til at forberede den sachsiske Reformation, at det i Wittenberg maatte takke Striden i Leipzig om den veneriske Syge for sit Diplom, men at det var Glasfikerne der vilde have en Hjemstift, og Bibelen som fordrede et Værkstæde, og endelig at Grunden til det Halliske laae dybere end i det brandenborgske Cabinet og den Leipziger Messe. Det var det ottende Aarhundredes Utykke, under trede Stilleker, som ledte om et Seminarium og fandt det i Halle, hvor man da heller ikke kan sige der blev noget Universitet i aandig Forstand, men tre Faculteter: et pietistisk, et mathematisk og et juridisk, der kun i en vis Antskristelighed, havde en Sammenhæng, der tildeels var dem selv forborgene. Dog, før vi notere betragte denne Sammensætning, maae vi kaste et Blik paa Brandenburg, der først nu stræbde at gøre sig gjældende i Aarhundredets Rige. Mangelen ei alene paa gamle Kvad, men selv paa navnkundige Herre-Stammer, Gattigdommen paa Videnskabsmænd i de to Aarhundreder der laae Reformationen nærmest, og det Frankfurtske Universitets Ubetydelighed sige Historikeren forud hvad han kan vente af

brandenbotfs Videnkabelighed, og skabfæstet det almindelige Begreb om slaviske Folkeskæb; thi at Slaaver have fra Aarhundredets Tid udgjort den overveende Deel af Landets Indbyggere med en mindre Tilfætning af Sachser, Franker og Andre, viser Historien klarlig. Først med det tolvte Aarhundrede, da Landet i Albert Bjorn af Anhalt fik sin første Kurfyrst, begyndte en vis rolig og kristelig Tilstand, men ingen Virksomhed, der i Historien efterlod kjendelige Spor. Med Waldemar den Anden uddøde den Anhaltiske Linie, og nu: 332. stiftede Landet en Stund saait og saaledes Herret, at man bogstavelig der ei vidste, om man var flokt eller solgt, indtil Keiser Sigismund overlod det til en fransk Prinds: Friderich af Hohenzollern, Burggreve af Nürnberg, og at den rette Herre nu var fundet, ser man deraf, at hans Stamme ei alene blev i varig Besiddelse af Landet, men hævede det til saa høj historisk Anseelse, som mueligt. Uagtet imidlertid disse Fyrster stebde, og tit heldig, stræbde at udvide deres Herredømme, blev Brandenburgs Indflydelse dog ikke betydelig, førend under den saakaldte store Kurfyrst Friderich Wilhelm. Grunden hertil kaldes strax i Minne, naar man tager Tiden i Betragtning; thi saalænge Overvoagten var paa Landets Side, kunde den ligesaalidt være paa Brandenburgs som paa Frankerigs, og Folkenes Konger maa blive smaa, før deres Lehnsmænd kan oversee dem. Ligt som Trediveaarskrigen

1618. vilde begynde, var Johan Sigismund, som blev Calvinisk, kommet i Besiddelse af Preussen, men som polsk Lehnsmænd, og hans Søn Georg Wilhelm, vankelemodig, frøgtfom og troløs, spillede under Krigen sit Kort saa jammerlig, at, til hvilken Side han end vendte sig, var det ham der tabte. Tre Aar før Ludvig den Trettendes 1640. Død arvede Friederich Wilhelm Kurhatten og Krav paa mange Landstæder, som før det meste vare i andres Hænder, men ingen Udfigter til den glimrende Rolle, der var hans Lyst, og blev hans Lod i Werden. Man ser altid med en vis Deels tagelse en udmærket Mand særdes og hæmpe, og det forlyser Diet, naar der af et bølgende Virvar udgaaer en fast, bestemt, anseelig Skikkelse; thi det er en Venus af Havstum, derfor læser man ogsaa med en nis Fornøielse Friederich Wilhelms Levnet, og da Umstændighederne nødte ham til at bekæmpe Tydsklands og Eurovas Hovedfjende, Ludvig den Fjortende, fristes man til at overse hvorfor og hvorledes han kæmpede, men deraf maa Historikeren hverken lade sig blænde eller stusse; til Kurfyrstens kongelige Arving, og hvem der ellers har Lyst, overlader han den Fornøielse at prise den frække og slagtige Verdensmand som et fyrste-Monster, og tager sig den Frihed i Sandheds Navn at erklære ham for en troløs Ben og en svigefuld Lehnsmænd, der ansaa alle Møder til at udvide og beskræmpe sig, for tilladte, naar de kun svarede til deres

Henfigt. Her er smidkært ikke Stedet til at udvikle den hjerteløse Politikk, hvorved han smaalig forsøgede sine Besiddelser, og snøede sig fra Lehnsmænds Forholdet til Polen, derimod maa det anmærkes, at han gjorde sig al Tid for at oppe hjælpe Agerdyrkning, Handel og Vindstibelighed i sit Land, især, fordi et af de Midler han anvendte, var Modtagelsen af 20,000 franske Flygtninge, Noget der for Tydskland havde uberegnelige Følger. Herved mindes vi om Frankrigs Virkning paa Tydskland, i aandig Henseende, som ved Hugonatternes Indvandring anseelig forsøgedes; thi uden just, med Philosophen af Sans Couci, at paastaae, det kun var Clement Marots Psalmer der skildte dem fra de franske Katholiker, og uden at nægte, det i det Hele var de bedste Tydskland fik, er det dog aabenbart, baade at Hugonotterne havde fransk Smag, og vare Tritankeriet langt nærmere end de andre Protestanter, end sige da de Evangeliske. Holland blev vel Sædet for deres Boglærde, men deels nænde de dog ikke ganske at forbigaae Tydskland, og deels maatte dog Skribenterne hifi, finde Bæfere her, af hvilke der igjen udviklede sig Skribenter i samme Smag efter Landets Leilighed. Under Krigen med Ludvig den Fjortende sporede man næsten ved alle tydske Hoffer kjendelig Lysten til at ligne ham, man nødtes til at lære hans Sprog og gjorde det gerne, da det anbefalede sig, som det letteste, smidigste, mest bes

kvemme til at sige Tvetydigheder og smukke Ting
 saavel i Statsforhold som i Selskaber. Med
 Sproget fulgte naturligvis Sprogets Messer-
 Stykker, den fine, franske Verdens symboliske
 Bøger, der desuden anbefalede sig selv hos Mange
 ved Sminken de satte paa Væster, og Wittigheden,
 hvormed de fordrev alvorlige Tanker. Nu er det
 klart, at Cabinettet i Versailles havde ei kunnet
 udtænke saa fint et Kunstgreb til at lægge Tydsk-
 land i Frankrigs Væker, som det vilde
 været, i den Hensigt at fordrive Hugonot-
 terne; thi de modtoges naturligvis overalt med
 aabne Arme, som Sprogmeistere, Francoiser,
 Smags-Dommere og Pudsens-Magere, uden at
 have enten fra Religionens eller Politikens Side
 den Fordom imod sig, som catholske Franskmænd
 endnu mangeskeds vilde mødt. Naar man nu
 betænker, at Brandenburg uden Tvivl tildeels bes-
 boedes af en fransk Stamme, havde allensalvs
 et fransk og calvinist Hystebhus, og havde ikke
 taget synderlig Del enten i Reformationen eller
 tydsk Videnskabelighed, da vil man see det var
 meer end et Tilfælde, at Hugonotterne fik der
 deres tydsk Menighed, og finde det ganske na-
 turligt, hvad vi siden see i Berlin. Paa dette
 Stæde maa vi forudsee en uundgaelig Kamp
 mellem den franske Lethed og den tydsk Lyngde,
 og blev det et Bæddeløb, kunde Seieren ei være
 tvivlsom, men ogsaa i det Hele behøve vi kun
 at minde, hvordan det saae ud i Kirken og paa

Høiskolerne, for at see et Spillerum for fransk
 Wittighed, der lovede glimrende Seire. At
 Tydskerne aldrig har kunnet enes om nogen
 Smag, uden den franske, er en let Bemærkning,
 men at den dybe Grund dertil er den, at Fran-
 serne ere Tydsklands løstrevne Lunge, turde
 man vel engang komme efter, og i al Fald er
 det vist, at den tydsk Smagløshed over-
 denlig lettede den franske Indvirkning, deels ved
 den Leilighed den gav til Spot, deels ved det
 Hul den gav at fylde. Vi have for nævnet de
 schlesiske Digtere, som hardtad de eneste tydsk i
 det syttende Aarhundrede, og maae her bemærke,
 at de opstode temmelig uafhængige af Frankrig;
 thi naaget deres Formand Dvig levede en Stund ^{døde}
 i Paris, seer man dog vel, han fulgte meest sit ^{1639.}
 eget og Romernes Hoved. Epigrammisten Lo- ^{døde}
 gau er ligeledes ægte tydsk og romersk, og Anders ^{1655.}
 Gryph, det tydsk Dramas Faber, turde vel ^{døde}
 fylde Engelland meest, da derimod Lohenstein ^{1664.}
 vilde med sin hele Sæk tydsk Lærdom flyve til
 Weirs paa italienske Søbe-Bobler. Lohenstein ^{døde}
 døde netop under Hugonotternes Indtog i Tydsk- ^{1683.}
 land, og hans Ubelatte skulde ikke staaes deres
 Fremgang, men derimod fandt de i Brandenburg
 en om ikke varm, saa dog ei heller uvittig, og
 i Forhold, udmærket Digter ganske i deres Smag,
 ja næsten en blot Gjenklang af de parisiske Poes-
 ter, nemlig Statsmanden Baron Caniz. Dog ^{døde}
 en langt vældigere Kamp for fransk Løshed og ^{1699.}

Bethed var opgroet blandt Juristerne i Sachsen, og det var den navnkundige Christian Thomafius.

Man seer let, at alt Juridisk staaer i Christnebe Stater paa en besynderlig Fod, som Noget der ikke godt rimer sig med Kirken, og er dog uadskilleligt fra Staten, det er derfor intet Under at man mærker en besænderlig Bakken, saa at Lovet snart vil staae paa Kirken, og kommer derved for høit til at kunne holde sig, snart vil staae paa sine egne Been med Ryggen til Kirken, og staaer da baade for lavt og flet, til at kunne staae sig for Vandløb, argumenta ad hominem og mange andre Gjenvordigheder som Retten frister i det Lov. Lovens rette Plads er da uden Tvivl i Kirke-Døren, hvor den siger som danske Lov, at vilde hver Mand nøies med sit Eget og give Sandhed Magt, da var Lovet overflødig, men nu er den nødvendig, for, saavidt muligt, at hindre de Døde fra at udføre, hvad de have i Sind. Vel synes dette end at strække sig til Forbud og Straffe-Love, men deels skal man erindre at Overtrædelse er Grunden til al Lovgivning, og alle dens Bud i Grunden Forbud; deels er det klart, at naar alle vilde give Sandhed Magt, var al Lov overflødig, og de Wisestes Betænkning vilde blot ved Sandheds Myndighed have Lovs-Kraft. Heraf følger ingenlunde at en Stat af Lutter Christne, men vel at en særskilt Lovgivning i en saadan, er en

